COĞRAFYA Sınıf-11

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU TARİHSEL SÜREÇTE ŞEHİRLER- ŞEHİRLERİN FONKSİYONLARI VE ETKİ ALANLARI

Şehirlerin Fonksiyonel Özellikleri

Şehir, nüfusun fazla olması ve tarım dışı faaliyetlerin öne çıkmasıyla kırsal yerleşmeden ayrılır. Şehirler öne çıkan fonksiyonlarına göre sınıflandırılabilir:

İdari Şehirler:

Ülkelerin başkentleri idari fonksiyona sahiptir. Türkiye'de Ankara, İngiltere'de Londra, Rusya'da Moskova, ABD'de Washington şehirleri idari şehirlere örnektir.

Dinî Şehirler:

Bir şehrin fonksiyonel olarak dinî şehir özelliğini kazanabilmesi için kutsal sayılan mekânları barındırması ve bu fonksiyonu ile ön plana çıkması gerekir. Mekke ve Medine Müslümanlar Vatikan Hristiyanlar; Kudüs ise Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler için manevi değere sahip dinî şehirlerdir.

Sanayi Şehirleri: Sanayi, bir şehrin daha hızlı büyüyüp gelişmesinde en etkili fonksiyonlarından biridir. Sanayi şehirlerinin nüfus artışında şehrin iş olanakları nedeniyle aldığı yoğun göçler etkili olmaktadır. Almanya'da Dortmund, ABD'de Chicago, Güney Kore'de Seul, Hindistan'da Mumbai, Çin'de Pekin, Türkiye'de Kocaeli şehirleri sanayi şehirlerine örnek verilebilir.

Ticaret Şehirleri: Sanayi merkezlerine yakın ve ulaşım noktalarının kavşağında bulunan şehirlerde ticari fonksiyonlar ön plandadır. Ticaret şehirlerine; ABD'de New York, şehri ile Singapur ve Hong Kong örnek verilebilir.

Liman Şehirleri: Bazı şehirler, ticari faaliyetlerde yoğun olarak kullanılan bir limanın varlığına bağlı olarak gelişim göstermiştir. Çin'de Tianjin, Hollanda'da Rotterdam, Fransa'da Marsilya, Almanya'da Hamburg, Türkiye'de İzmir liman şehirlerine örnek gösterilebilir.

Maden Şehirleri: Çeşitli madenlerin çıkarıldığı ve işlendiği yerlerde kurulan büyük yerleşmeler maden şehirleri olarak adlandırılır. Tükiye'de Zonguldak, Güney Afrika'da altın madeninin çıkarıldığı Johannesburg, maden şehirlerine örnek verilebilir.

Tarım Şehirleri: Tarımsal etkinliklerin ön plana çıktığı ve çoğunlukla tarım ürünlerine dayalı atölye tipi tesislerin bulunduğu şehirlerdir. Türkiye'de Rize ile Mısır'da Nil Nehri deltasında kurulmuş şehirler tarım şehirlerine örnek verilebilir.

Turizm Şehirleri: Çok sayıda yerli ve yabancı turistin ziyaret ettiği,

Fotoğraf: İdari şehir, Londra- İngiltere

gelirlerinin önemli bir kısmını turizmden sağlayan şehirlerdir. Turizm şehirlerine; Fransa'da Paris, ABD'de Miami , İspanya'da Barselona, İtalya'da Roma, Bosna-Hersek'te Mostar, Türkiye'de İstanbul, Ürgüp ve Bodrum örnek gösterilebilir.

Eğitim Şehirleri: Çeşitli bilim dallarında eğitim ve öğretimin yapıldığı, çok sayıda öğrencinin ve araştırmacının toplandığı üniversiteler sayesinde nüfusu artan ve gelişen şehirlerdir. Kanada'da Montreal, Fransa'da Paris, İngiltere'de Oxford, Avustralya'da Melbourne, Almanya'da Berlin, Türkiye'de İstanbul ve Eskişehir eğitim şehirlerine örnek verilebilir.

Şehirsel Fonksiyonların Değişimi

Dünya nüfusunun sürekli artması, şehir sayısını ve bu şehirlerde yaşayan nüfusu artırmıştır. Ekonomik fonksiyonun tarım ve hayvancılık olduğu ilk şehir yerleşmeleri, çoğunlukla ılıman iklim kuşağında verimli tarım arazileri ile su kaynaklarının olduğu akarsu boylarında kurulmuştur. Fırat ve Dicle nehirleri arasında Mezopotamya, Nil Vadisi'nde Mısır, Sarıırmak ile Gökırmak boylarında Çin, Ganj ile İndus Vadisi'nde Hint medeniyetleri kurulmuş ve günümüzün şehir merkezlerinin temelleri atılmıştır. 18. yüzyılda İngiltere'de başlayan sanayileşme hareketleri ile fonksiyonel değişim devam etmiştir. Sanayileşme Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya'ya da yayılmış; buna bağlı olarak sanayi şehirleri doğmuştur.

Şehirlerin Küresel ve Bölgesel Etkileri

İlk şehir yerleşmeleri, verimli tarım arazileri ile su kaynaklarının etrafında kurulan tarım şehirleridir. Nüfus miktarı ve fonksiyon çeşitliliği bir şehrin etki alanını belirleyen en önemli iki faktördür.

Küresel Etkiye Sahip Şehirler

Nüfusu fazla, fonksiyonel özellikleri çeşitli ve ekonomik açıdan gelişmiş olan ülkelerde yer alan şehirler küresel etkiye sahiptir. Bu şehirlerde gerçekleşen toplumsal, siyasi veya ekonomik bir gelişme sadece çevresindeki şehirleri değil tüm dünyayı etkiler. ABD'nin başkenti Washington'un dünya siyasetinde önemli bir yere sahip olması, küresel etkisinin artmasındaki en önemli faktördür. Ülkenin en kalabalık şehri olan New York, hemen hemen tüm dünya ülkelerinin üye olduğu Birleşmiş Milletlerin de merkezidir.

Bölgesel Etkiye Sahip Şehirler

Bazı şehirlerin idari, kültürel fonksiyonları veya şehirde üretilen mal ve hizmetler şehrin yalnızca yakın çevresindeki şehirleri etkiler. Bu şehirler, etki alanına göre bölgesel etkiye sahip şehir olarak adlandırılır. Kayseri, sanayi ve ticaret fonksiyonlarıyla çevresinde bulunan şehirleri etkiler.

SORULAR

SORU 1: Dünya üzerinde farklı özelliklere sahip pek çok şehir bulunmaktadır. Ancak bazı şehirler fonksiyonları sonucunda oldukça gelişmiş ve Dünya'daki sayılı şehirler arasında yerini almıştır. Bu özellikleri ile de küreselleşen ekonominin ve diğer bazı faaliyetlerin kontrol merkezleri hâline gelmiştir.

Yukarıdaki açıklamada verilen özelliklere en uygun şehir aşağıdakilerden hangisidir?

A) New York
B) Rio de Janerio
C) Hartum
D) Tahran
E) Paris

(Cevap: A)

SORU 2: Avrupa'nın en büyük sanayi bölgelerinden olan Ruhr Havzası'ndaki Essen şehri 18. yüzyılda küçük bir şehir iken günümüzde küresel etkiye sahip bir şehir hâline gelmiştir.

Buna göre Essen şehrinin gelişmesini sağlayan faktör aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dünya'nın en işlek hava yoluna sahip olması
B) Dünya'nın en önemli ticaret merkezi olması
C) Dinî merkez olması
D) Kömür ve demir yatakları bakımından zengin olması
E) Önemli üniversitelerin bulunması

(Cevap: D)